

Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları

Tuba TURAN BAYRAM¹ Aysun ALTIKAT¹ Fatma EKMEKYAPAR TORUN¹

ÖZET: Çevre politikası, bir ülkenin çevre konusundaki tercih ve hedeflerinin belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Birliği (AB) çevre konusunda politika üretmeye 1972 yılında eylem planlarıyla başladı. Bu dönem içerisinde atıkların geri dönüşümü, su ve hava kirliliği ile ilgili minimum standartların ve yasal zeminin oturtulması gerçekleştirildi. Çevre ve doğal kaynakların korunması ile ilgili AB politikalarının önemi 1980’lerden bu yana artmıştır. Çevre korumanın Birlik politikalarının içine entegre edilmesi ilkesi çevre korunmasının gereklerinin sürdürülebilir gelişmenin teşvik edilebilmesi için diğer Birlik politika ve aktivitelerine entegre edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Türkiye’de çevre bilinci hızlı bir şekilde artmakta, mevzuat altyapısı hızla değiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda ülkemizin yenilenebilir enerji kaynakları açısından potansiyelinin yüksek olması avantajdır. Çevre mevzuatının geniş kapsamlı ve çok ayrıntılı olması, toplumun sadece bugünü değil gelecek nesilleri de ilgilendirmesi, Türkiye’nin uyum çalışmalarını etkileyen unsurlar arasındadır. Bu nedenle, Türkiye’de sadece çevre alanı ile ilgili kesimlerin değil, tek tek tüm bireylerin AB’de bu alana yönelik uygulamaları ve politikaları yakından takip etmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: AB, Çevre, Çerçeve programı, Çevre politikası, Sürdürülebilir çevre.

Environmental Politics in European Union and Turkey

ABSTRACT: Environment policy is defined as the determination of preference and targets of a country for environment. European Union (EU) began to make policy for environmental matters in 1972 with action plans. From this date, recycling of waste, determination of minimum standards for water and air pollution and the constitution of their legal base have been realized. EU laws regarding the conservation of environment and natural reserves have gained importance since 1980s. Principle of the integration of environmental conservation with EU laws requires also their integration with other EU policies and activities so that this principle can contribute to sustainable development. Several national and international studies have so far been conducted in Turkey. Environmental awareness is rapidly increasing in Turkey and related legal base is attempting to be changed. It is the advantage of Turkey that it has high potential of renewable energy sources. The fact that environmental regulations are too comprehensive and detailed and related to next generations is among the factors which affect Turkey’s adaptation efforts. Therefore, not only people related to environmental matters but also ordinary ones in Turkey should be closely interested in EU’s application and policies.

Keywords: EU, Environment, Frame program, Environment EU policy, Sustainable environment

¹ Atatürk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü, Erzurum.
Sorumlu yazar/Corresponding author: Tuba TURAN BAYRAM, tuba@atauni.edu.tr

GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin Çevre Politikaları, Hedef ve İlkeleri

Genel olarak çevre politikası, bir ülkenin çevre konusundaki tercih ve hedeflerinin belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Çevre politikası geniş anlamıyla çevre sorunlarının çözümü için geleceğe yönelik olarak alınması gereken tedbirlerin ve benimsenen ilkelerin bütünüdür (Budak, 2000).

Avrupa Birliği'nin çevre politikasının hedefleri, kısaca, kirliliği ortadan kaldırmak, azaltmak ve önlemek, doğanın ve doğal kaynakların, ekolojik dengeye zarar verecek şekilde işletilmesini önlemek ve rasyonel bir şekilde yönetilmelerini temin etmek, kalkınmaya, kalite gereksinimleriyle uyum içerisinde, özellikle de çalışma şartlarının ve çevrenin iyileştirilmesiyle yön vermek, kent planlaması ve toprak kullanımında çevresel etkilerin daha fazla hesaba katılmasını sağlamak, üye devletler dışındaki devletler, özellikle de uluslararası örgütlerle çevresel problemlere ortak çözüm aramak şeklinde sıralanabilir. Çevre sorunları ile mücadelede Birliğin alması gereken tedbirlerin dayanağını teşkil eden ilkeler, Avrupa Birliği Çevre Anlaşması'nın 130R maddesi 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu hükme göre, Birlik, "tedbir alırken özen gösterme", "kaynağında önleme" ve "kirliten öder" ilkelerini göz önünde tutar. "Önleme" ilkesi zararı gidermeye çalışmaktansa oluşmadan önce önlemler almayı tercih eden bir yaklaşımın ürünüdür. Bu ilke ancak somut bir tehlike söz konusu ise uygulama alanı bulur. Tehlike "gerçek" değil de bilimsel belirsizliğe dayanıyorsa önleme ilkesi değil, "özen gösterme-ihtiyat" ilkesi devreye girer (Budak, 2000). Kaynağında önleme ilkesi ilk olarak, Üçüncü Çevre Eylem Programında ortaya atılmıştır. Kirliliğin ve çevre zararlarının, ortaya çıkışlarına göre mümkün olan en erken safhada, yani kaynağında engellenmesi gereğinden söz edilmektedir. Çevre kirliliği tamamen önlenemiyor ise, başlangıcından itibaren en azından, mümkün olduğunca dar bir alanda tutulmalıdır (Durmaz, 2004). "Bütünleyicilik (entegrasyon)" ilkesi, çevre koruma ilkelerinin diğer birlik politikalarına entegre edilmesi veya daha açık bir ifade ile diğer politikalar saptanırken ve uygulanırken, çevrenin korunmasının gözetilmesini gerektirmektedir.

Avrupa Birliği İçerisinde Çevre Politikalarının Gelişimi

Avrupa Birliği'nde çevre konusu ilk kez 1971 yılında ciddi bir şekilde ele alınmış ve Avrupa Topluluğu Komisyonu, Birliğin çevre politikasını bir bildiri ile yayınlamıştır. Komisyon 1972 yılında, üye devletler ve

özel kuruluşlardan gelen öneriler doğrultusunda yeni bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri de su, hava ve gürültü kirliliği ölçütlerinin tespiti, doğal çevrenin korunmasına ilişkin tedbirlerin alınması ve üye devlet mevzuatının uyumlaştırılmasını içermektedir (Egeli, 1996).

1972 yılında Paris'te yapılan Avrupa Zirvesi'nde dönemin dokuz üye devleti AB Çevre Politikalarının önemini vurgulamış ve bir faaliyet programı oluşturulmasını istemiştir. Bu zirvede alınan kararlar doğrultusunda AB tarafından, 20 Aralık 1973 tarihinde beş yıllık 1. Çevre Eylem Planı yürürlüğe konmuştur.

1. Eylem Planı:1973 ve 1976 yıllarını kapsayan bir plandır. Bu plan içinde topluluk üç eylem kategorisi oluşturmuştur; kirlilik ve gürültü yapıcı şeyleri önlemek ve azaltmak, yaşam şartlarını ve çevreyi iyileştirmek, uluslararası örgütlerle işbirliği geliştirmek (Budak, 2000).

2. Eylem Planı:1978 ve 1982 yılları arasında yürütülen program 1.Eylem planının devamı ve genişletilmiş halidir. Bu planda öncelik, su ve havanın kirlenmesinin engellenmesindedir. Bunun yanında Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) ilk kez burada gündeme getirilmiştir. AT, bu iki eylem planı sonrası aşağıda sıralanan kararları almıştır (Türkiye Çevre Vakfı, 2001).

- Kirlenmenin önlenmesi, meydana gelmesinden sonra ortadan kaldırılmaya çalışılmasından daha etkilidir,
- Kirliten öder ilkesi,
- Herhangi bir faaliyetin çevreye etkisinin de göz önüne alınması ilkesi,
- Çevresel eylemlerin en uygun ve en elverişli düzeyde ele alınması ilkesidir.

3. Eylem Planı: 1982 ve 1986 yılları arası süren bu program ilk iki eylem planında yer almayan konuları kapsamaktadır. Programın içeriğinde; Çevre politikasının diğer politikalar ile uyumlaştırılması, ÇED prosedürünün hazırlanması, bazı önemli noktalara çevresel konumu açısından öncelik verilmesi, yer almaktadır (Egeli, 1996).

4. Eylem Planı: 1987 ve 1992 yılları arasında 4. Çevre Eylem Planı devreye sokulmuştur. Bu plan içerisinde dört temel konu yer almaktadır. Bunlar sırasıyla, kirliliğin önlenmesi, kaynakların işletilmesinin düzenlenmesi, uluslararası faaliyetler ve destek sağlayıcı araçların geliştirilmesidir (Egeli, 1996). Ayrıca, 4. Eylem Planı içerisinde içme suyu ve deniz suyu öncelikli maddeler içerisinde yer almıştır. Bu dönemde AB gündeminde "halk sağlığı" olması sebebiyle içme suyu kalitesi, yüz-

me suyu kalitesi ve su ürünleri üretim alanlarındaki su kalitesi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

5. Eylem Planı: 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ve Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma konferansında kabul edilen yeni bildiriler sonucunda çevre politikaları yeni bir boyuta geçmiştir (Budak, 2000). 1993–2000 yılları arasında yürürlüğe girmiş olan bu program içerisinde çevreyi kirlenmeden önce koruma ve ortak sorumluluk ilkesi ana temayı oluşturmaktadır (Türkiye Çevre Vakfı, 1998).

6.Eylem Planı: 24 Ocak 2001 tarihinde yürürlüğe giren ve “Çevre2000 Geleceğimiz, Seçimimiz” adını alan bu planda gelecek on yıl içindeki temel hedefler belirlenmiştir. İklim değişikliği, doğa ve biyolojik çeşitlilik, çevre ve sağlık, doğal kaynaklar ve atıklar konuları programın dört ana konusunu oluşturmaktadır (Türkiye Çevre Vakfı, 1998). Bu planın 2010 yılında bitmesi hedeflenmiştir.

Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Programları

Avrupa birliği bölgesel kalkınma programı uygulamaları

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığının desteği ile 2003 yılında Bölgesel Kalkınma Programı çalışmaları başlatılmıştır. DPT Avrupa Birliği Bölgesel Programlar Daire Başkanlığı uzmanları ve yabancı uzmanlar tarafından illerde çeşitli çalışmalar yapılmış, bölge SWOT analizi ile illerin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları, tehditleri ve öncelikli sektörleri belirlenmiştir. Programın yerel yönetimlerin hazırlayacağı küçük ölçekli altyapı, kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarının faydalanacağı yerel kalkınma girişimleri ve özel sektör kuruluşları (KOBİ) olmak üzere üç bileşeni bulunmaktadır. Projelerin hazırlanmasında her bileşen için kullanılacak proje hazırlık rehberi ve diğer dokümanlar tamamlanarak teklif çağrıları 2005 yılında yapılmaya başlamıştır. Son başvuru tarihlerine kadar her bileşende hazırlanan projeler Merkezi Finans ve İhale Birimi’ne sunulmuştur (DPT, 2010).

AB bölgesel kalkınma programı uygulamaları kapsamında; Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve DPT tarafından desteklenen Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri, Düzey 2 Bölgesel Kalkınma Programı kapsamında hazırlanan projelerden hibe almaya hak kazananların listesi Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) tarafından 31.05.2006 tarihinde açıklanmıştır. Merkezi Erzurum’da bulunan Kalkınma Birliği Proje Uygulama Birimi ve Teknik Yardım Ekibi (TYE) ve il düzeyinde oluşturulan izleme ve değerlendirme ekibi

tarafından uygulama süreci başlatılmıştır. Başarılı projelerin faydalanıcıları ile sözleşme makamı Merkezi Finans ve İhale Birimi arasında sözleşmeler yapılmıştır. Bu programdan hibe almaya hak kazanan projeler ve destek tutarları Çizelge 1’de sunulmuştur. Proje hazırlanmasında sağlanan başarının uygulamada da devamı, ileride uygulanacak benzeri hibe programları ve ulusal bütçeden yapılacak yatırımlarda da önem taşımaktadır (EEB-Kalkınma Birliği, 2005).

Çizelge 1. MFİB tarafından açıklanan AB Hibe Programı’ndan destek alan projeler

Proje Türü	Adet	Proje Tutarı (Euro)	Hibe Tutarı (Euro)
Altyapı Projesi	6	1940752.35	1802971.97
Yerel Kalkınma	12	901209.73	808002.09
KOBİ	14	2457377.80	995801.84
TOPLAM	32	5299339.88	3606775.91

Avrupa birliği hibe programı öncelikleri

AB hibe programı; tarım, imalat sanayi ve turizmi de içeren hizmet sektörlerindeki küçük ve mikro işletmelerin ihtiyaçlarına hitap etmektedir. KOBİ destek programı, hedeflenen bölgelerdeki işletmelerin yeniliklere uyumu, modernizasyonu ve girişimcilik kültürünün güçlendirilmesi yoluyla yerel şirketlerin rekabet gücünü geliştirecek iş gücü arzının ve gelirinin artırılması amacıyla, bu işletmelere yönetim ve teknoloji danışmanlığı ve yatırım desteği temin ederek, bunların piyasa rekabeti ile başarılı bir şekilde başa çıkma yeteneklerini geliştirecektir. Teknik yardım aşamasında, bütün projenin sağlıklı bir şekilde uygulanması için, merkezi ve bölgesel düzeydeki kurumlara teknik yardım sağlamayı içermektedir.

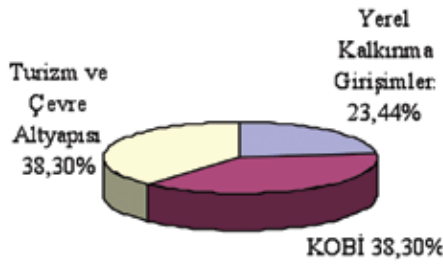
Doğrudan ekonomik etkiye ek olarak, projenin uygulanması, önemli bir öğrenme ve kapasite geliştirme etkisine sahip olacaktır. Teknik yardım bileşenleri, idari, yönetsel ve izleme yapılarının bölgede uygulamaya konulması, test edilmesi ve geliştirilmesine imkân sağlayarak, Türkiye’de NUTS II düzeyindeki AB fon destekli programlar için bir pilot görevi yapacaktır.

Avrupa birliği hibe programlarının genel amaçları

Programda amaçlanan; bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi, gönüllü sektörü teşvik etmek ve yerel otoritelerle sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek suretiyle; bölgedeki insan altyapısının güçlendirilmesi, bölgedeki nihai faydalanıcılar grubuna kaliteli hizmetler sunulması, yeni işletmelerin ve

şubelerin sayısının artırılması, girişimcilik yönündeki davranışların değiştirilmesi ve çeşitli işletme gruplarının geliştirilmesine katkı sağlanması, mesleki eğitim sisteminin etkinliğini artırmaya katkı sağlanması, istihdam yaratılması ve bunun idamesi dahil olmak üzere bölge ekonomisi üzerinde net olarak ölçülebilir pozitif etki yaratılması ve bölgedeki genel ekonomik iklimin canlandırılmasıdır.

TR90 Düzey 2 Bölgesinde Bölgesel Kalkınma Programı uygulanmasını öngören 2005 yılı Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Yardımı Finansman Anlaşmasına göre, programın toplam bütçesi 24 milyon Euro olup, toplam bütçenin bu üç hibe programı arasında temsili dağılımı Şekil 1’de gösterilmiştir. Şekil 1’de gösterilen proje alanlarından Yerel Kalkınma Girişimleri toplam bütçeden 5,6 milyon Euro; KOBİ’ler ve Turizm ve Çevre Altyapı Projeleri 9,2’şer milyon Euro destek almıştır (CFCU, 2010).

Şekil 1. Toplam bütçenin hibe programları arasındaki dağılımı

Bu hibe programları ile bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı sağlanması; yerel girişimlerle bölgenin gelişmesine yardımcı olunması; KOBİ’lerin sürdürülebilir büyümesinin sağlanması; yaşam koşullarının ve çevre kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır. Programın kurumsal çerçevesi, DPT ve MFİB’ni kapsamaktadır.

MFİB, söz konusu programın “Sözleşme Makamı”dır ve Hibe Programının idari ve mali uygulamasından sorumludur. MFİB hibe fonlarının doğru bir şekilde kullanılmasında nihai sorumlu olması yanında ihaleye çıkılması, sözleşmelerin düzenlenmesi ve ödemelerin yapılması faaliyetlerinden de sorumludur.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ortaya çıkmasında, kamu kurum ve kuruluşlarında yapılmış çalışmalar ve mevcut olan rapor, çalışma ile istatistikî bilgilerden yararlanılmıştır. Araştırmanın nesnel bilgilerinin, muhteviyatında toplanması için elde edilen bilgilerin doğruluğu karşılaştır-

malı olarak kontrol edilmiştir. Araştırmanın uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği için mevcut hibe programları incelenmiş ve uygulama şekilleri araştırılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Haziran 1998’de Avrupa Komisyonu Çevre Genel Müdürlüğü için yürütülen “Türkiye Cumhuriyeti’nde Çevresel Korumanın Seviyesi Üzerine Bir Ön Çalışma” başlıklı bir araştırma, AB ve Türk mevzuatının aynı amaçları hedeflemelerine karşın aralarında hala esaslı farklılıklar olduğuna işaret etmiştir. Rapor, yürütme ve uygulamanın Türkiye’de üzerinde durulması gereken asıl problemler olduğuna dikkat çekmiştir. Komisyon’un “Katılıma Doğru Türkiye’nin Gelişimi” konulu 2000 yılı Olağan Raporu, havanın niteliği, suyun niteliği, atık yönetimi, endüstriyel kirlilik kontrolü, kimyasallar, radyasyondan korunma ve doğanın korunması gibi pek çok alanda AB çevre müktesebatının üstlenilmesi yönünde çok az ya da hiç ilerleme kaydedilmediği sonucuna varmıştır. Genel olarak, Türk Mevzuatı, özellikle standartlar, izleme gerekleri ve ölçme yöntemleri bakımından AB Mevzuatı’ndan çok farklı durumdadır. Mevzuatın doğru uygulanması konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Rapor, AB Mevzuatı’nın tam olarak yansıtılmasının sağlanması için, Türk Çevre Mevzuatı’nın uyum kontrollerinin yapılmasının gerektiğine işaret etmektedir (Çevre Bakanlığı, 2002).

Çevre Bakanlığı 1991’de kurulmuştur ve çevreyle ilgili faaliyetlerin tüm sorumluluğuna sahiptir. Bu faaliyetler diğer bakanlıklar, devlet daireleri, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde yürütülmektedir. Belediyelerin, çevresel alt yapı tesislerinin inşası ve belediye atık yönetimi gibi çevre koruma önlemlerinin uygulanmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. 2000 yılı Olağan Raporu’na göre, ulusal ve bölgesel seviyelerde idari kapasite kaybı veren bir konudur. Değişik seviyelerde çeşitli kurum ve toplulukların işin içinde olması ve bunların açık yetki ve sorumluluklarının olmayışının neden olduğu ilgi ve sorumluluk çatışması, çevre kurallarının yetersiz uygulanmasıyla sonuçlanmaktadır. Rapor, güçlü ve iyi saptanmış yetki-lerle donatılmış güçlü bir Çevre Teftiş Kurulu’nun kurulması, izleme ağlarının ve izin verme yöntemlerinin oluşturulması gerektiği sonucuna varmaktadır (Çevre Bakanlığı, 2002).

Türkiye 80’li yıllardan bu yana çevrenin korunmasına hizmet edebilecek bir mevzuata sahiptir. Bu mevzuat dünya ekonomisi ve siyaseti ile paralel bir şekilde hareket etmektedir ve ihtiyaçlar doğrultusunda kimi zaman olumlu kimi zaman da Çevresel Etki Değerlen-

dirmesi Yönetmeliği’nde olduğu gibi kazanılanları geri alan bir çerçevede gelişmektedir. Ancak Avrupa Birliği Çevre Mevzuatı incelendiğinde görülen, çevrenin korunmasına hizmet eden düzenlemelerin ve bu mevzuatla gelen standartların giderek katılaştırıldığıdır. Mevzuat uyumu, bu noktada, Türk Çevre Mevzuatı’nın geriye gidişlerini engelleyecek ve bu yola bir kez girildiğinde dönüşü olmayacaktır (Maden, 2005).

Avrupa Birliği organlarının artan yetkilerinin etkili bir çevre politikası oluşturulması ve izlenmesi bakımından kullanılabilmesi, bu alanda faaliyet serbestisinin getirilmesi ile sağlanabileceken, Maastricht ve nihayet Amsterdam Anlaşması ile gelinen aşama da göstermektedir ki, üye devletler, henüz çevrenin korunması adına Birliğe gereken yetkiyi vermekten sakınmaktadırlar. Türkiye’de hükümetler, Avrupa Birliği’nin çevre politikasını kendilerine örnek bir politika olarak seçmiş ve mevzuat uyumu için gereken düzenlemelere girişmiştir. Bu konudaki çalışmalar ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından hızlı bir şekilde sürdürülmektedir (DELTUR, 2010).

Avrupa Birliği’ne giriş aşamasında, kentleşme yolunda hızlı bir değişim süreci içindeyiz. Bu sürecin sonucu olarak yerel idarelerin sorumlulukları her geçen gün daha da artmakta ve karmaşıklaşmaktadır. Artan sorumlulukların üstesinden gelebilmek için de, yerel ve ulusal düzeyde çevre dostu katı ve sıvı atık yönetimi ve içme suyu temini gibi konularda katılımcı politikalara, eylem planlarına ve bu planları uygulayacak kaynaklara ihtiyaç vardır. Yerel idarelerin tüm planlarını sadece devlet kaynaklarıyla hayata geçirebilmeleri elbette ki mümkün değildir. Fon kaynaklarını çeşitlendirmeleri, farklı faaliyetler için farklı kaynakları araştırıp, yeni işbirlikleri oluşturmaları var olabilmeleri için zorunludur.

Ulusal ve uluslararası kaynak sağlayan örgütler, devletler ve hükümetler üstü kuruluşların yanında, özel sektör kuruluşlarının da sivil toplum örgütlerine ve yerel idarelere yönelik ayırdığı kaynaklar her geçen gün artmaktadır. Ancak bu artışın, ihtiyaçların artış hızını yakalaması mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla küresel ölçekte ayrılan kaynaklar azar azar büyürken, bu kaynaklara olan talep çok hızla büyümekte; kurumların kaynaklara ulaşma ve kaynağı kullanma becerileri gelişmekte; rekabetin koşulları daha da sertleşmektedir.

Bu koşullar altında, özellikle yerel idarelerin fon kaynaklarına ulaşabilmeleri için yeni taktikler geliştir-

meleri, proje hazırlama ve iletişim konularında uzmanlaşmış kadrolara sahip olmaları gerekmektedir. Tüm dünyada geçerli olan, standartlaşmaya yönelen kaynak kullanabilme kurallarının bilinmesi ve bu konuda aktif olunması, uluslararası kaynaklara daha kolay ulaşabilmeyi sağlayacaktır.

Bölgesel düzeyde uygulanan hibe programları, ekonomik kalkınmanın bölgesel yaklaşımlarla ele alınmasını destekleyen araçlar olarak görülebilir. Hibe programları ile başarılı bir şekilde denenen bölgesel politika araçları bölgelere aktarılacaktır. Bu programlar, projelerin seçimine ilişkin bölgesel kriterlerin getirilmesine, izleme ve değerlendirmeye önem verilmesine ve geri kalmış bölgelere destek verilerek sonuçta ekonomik ve sosyal uyumun artırılmasına odaklanmaktadır.

Hibe programları için hazırlanan projeler her programda belirtilen sektörlerle ve konularla ilgili olmalıdır. Projeler bir veya daha fazla hedef bölgede uygulanmalıdır. Proje türleri rehberlerde belirtilen konulardan seçilmelidir. Maliyetlerin uygunluğu; hibeden karşılanabilecek maliyetler ile uygun olmayan maliyetler birbirinden ayırt edilmelidir. Projeler hazırlanırken; destekleyici belgelerle desteklenebilmelidir. Ayrıca mali ve işletimsel kapasite, ilgililik, metodoloji, sürdürülebilirlik, bütçe ve maliyet etkinliği göz önünde bulundurulmalıdır. Avrupa Birliği Hibe Programları’ndan en iyi projeler fon almakta, desteklenmektedir. Ancak proje fikri çok iyi olsa da proje formata uygun sunulmazsa başarısız olabilmektedir. Önemli olan iyi proje fikrini çok iyi bir şekilde projelendirebilmektir.

KAYNAKLAR

- Budak, S., 2000. Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası, Búke Yayınları. İstanbul.
- CFCU, 2010. Central Finance & Contracts Unit, Merkezi Finans İhale Birimi, www.cfcu.gov.tr, Erişim Tarihi Eylül 2010.
- Çevre Bakanlığı, 2002. Türkiye’deki Çevre ile İlgili Mevzuatın Analizi Projesi Final Raporu, Ankara.
- DELTUR, 2010. Delegation of the European Commission to Turkey, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, www.deltur.cec.eu.int, Erişim Tarihi Eylül 2010.
- DPT, 2010. Devlet Planlama Teşkilatı, www.dpt.gov.tr, Erişim Tarihi Eylül 2010.
- Durmaz, B., 2004. Avrupa Birliği’nde Çevre Politikası Alanında Muhtemel Müzakere Sürecine Yönelik Gerekli Hazırlıkların Örneklerle Çalışılması. Uzmanlık Tezi, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi., Ankara.

EEB-Kalkınma Birliği, 2008. Erzurum, Erzincan Bayburt İlleri Kalkınma Birliği, www.eeb-kalkinmabirligi.gov.tr, Erişim Tarihi Temmuz 2008.

Egeli, G., 1996. Avrupa Birliği ve Türkiye’de evre Politikaları, Türk evre Vakfı Yayını, Ankara.

Maden, T., 2005. Avrupa Birliği evre Politikaları, Y.Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Türkiye evre Vakfı, 1998. Türkiye’nin evre Sorunları, Türkiye evre Vakfı Yayınları, Ankara.

Türkiye evre Vakfı, 2001. Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de evre Mevzuatı, Türkiye evre Vakfı Yayınları, Ankara.